

הכנסת התשע-עשרה

יוזמים: חברי הכנסת
זבולון קלפה
משה גפני
אורית סטרוק
מרדכי יוגב
משה זלמן פייגלין

2059/19/פ

הצעת חוק שיפוט בתי דין דתיים (בוררות), התשע"ד–2014

הגדרות

1. בחוק זה –

"בית דין" – בית דין רבני, בית דין שרעי ובית דין דתי דרוזי;

"חסוי" ו"פסול דין" – כמשמעותם בחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, התשכ"ב–1962¹.

"עניין אזרחי" – עניין שאינו אחד מאלה:

(1) עניין פלילי;

(2) עניין מינהלי, כהגדרתו בחוק בתי משפט לעניינים מינהליים התש"ס–2000²;

(3) עניין שבסמכות שיפוט של בית דין לפי חוק, לרבות עניין שניתן להסכים לגביו כי יהיה בסמכות שיפוטו של בית דין; "שליטה" – כהגדרתה בחוק ניירות ערך, התשכ"ח–1968³.

2. בוררות בהסכמה

בית דין רשאי לדון כבורר בעניין אזרחי היכול לשמש נושא להסכם ובלבד שמתקיימים שניים אלה:

(1) כל הצדדים הנוגעים בדבר הביעו בכתב את הסכמתם לכך;

(2) אחד הצדדים הנוגעים בדבר לפחות הוא בן דתו של בית הדין; היה אחד הצדדים תאגיד – די בכך שבעל שליטה בו הוא בן דתו של בית הדין.

¹ ס"ח התשכ"ב, עמ' 120.

² ס"ח התש"ס, עמ' 190.

³ ס"ח התשכ"ח, עמ' 234.

- הפניה אל בית הדין 3. (א) פניה לבית דין לדון כבורר בעניין אזרחי, תוגש בצירוף הסכמתם בכתב של הצדדים הנוגעים בדבר.
- (ב) לא צורפה הסכמתו של צד הנוגע בדבר, יודיע בית הדין לאותו צד, על אפשרותו להסכים לכך שבית הדין ידון בעניין כבורר.
- (ג) לא התקבלה הסכמתו של אותו צד לסמכות בית הדין כאמור בסעיף קטן (ב), בתוך מועד שקבע בית הדין, ימסור בית הדין הודעה על כך לצדדים הנוגעים בדבר שהביעו הסכמתם לסמכות בית הדין, ורשאי הוא לתת להם היתר בית דין על פי הדין הדתי להגיש את תביעתם לערכאה אזרחית.
- (ד) היה אחד הצדדים הנוגעים בדבר קטין, חסוי, פסול דין או נעדר, ימסור בית הדין הדתי הודעה על כך ליועץ המשפטי לממשלה, ורשאי בית הדין למנות לאותו צד אפוטרופוס לצורך מתן הסכמה לסמכות בית הדין לדון כבורר כאמור בסעיף זה ולצורך ייצוגו לפניו.
- (ה) עד לקבלת הסכמתם בכתב של כל הצדדים הנוגעים בדבר לסמכותו של בית דין דתי לדון לפי סעיף זה לא יקיים בית הדין כל דיון בעניין, אך רשאי הוא לתת היתר בית דין על פי דין תורה להגיש בקשה לסעד זמני לערכאה אזרחית.
- תחולת הדין הדתי 4. בלי לגרוע מסמכויות בית דין, בעניין שהובא בפני בית דין בהתאם לחוק זה רשאי בית הדין לדון ולפסוק לפי הדין הדתי שחל בו.
- הוראות חוק הבוררות 5. על בוררות לפי חוק זה יחולו, בשינויים המחויבים, הוראות חוק הבוררות, התשכ"ח-1968,⁴ למעט סעיפים 31 עד 35, ככל שאין בהן סתירה להוראות חוק זה.
- תחולה והוראות מעבר 6. (א) פסק בוררות שנתן בית דין דתי לפני תחילתו של חוק זה, שמתקיימים לגביו התנאים האמורים בסעיף 2 לחוק זה, יראו אותו כאילו ניתן לפי הוראות חוק זה.
- (ב) הוראות חוק זה יחולו גם על הליכי בוררות התלויים ועומדים לפני בית דין דתי ביום תחילתו של חוק זה.
- (ג) הוראות חוק זה יחולו גם על הסכם אשר נערך לפני תחילתו של חוק זה ושנקבע בו שתתקיים בוררות בבית דין בעניין אזרחי.

⁴ ס"ח התשכ"ח, עמ' 184.

דברי הסבר

מטרתה של הצעת חוק זו היא לעגן בחוק את סמכותם של בתי הדין הדתיים לדון בהסכמת הצדדים בעניינים אזרחיים היכולים לשמש נושא להסכם בין צדדים.

בתי הדין הרבניים בישראל עסקו מאז ומעולם בבירור סכסוכים בעניינים אזרחיים בהסכמת הצדדים. על פי תקנות הדיון בבתי הדין הרבניים, פסקי הדין חייבים להיות מנומקים והם ניתנים לערעור בפני בית הדין הרבני הגדול. מאות ואלפי פסקי דין רבניים בענייני ממון פורסמו בקבצי פסקי דין רבניים, והם מהווים חלק מן המשפט העברי המשמש מקור משפטי חשוב, הן בישראל, לפי חוק יסודות המשפט, התש"ס-1980, והן בכל תפוצות הגולה.

בפסק הדין שניתן בבג"ץ 8638/03 **סימה אמיר נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים** (פורסם במאגרים משפטיים), נאמר כי "עקרון החוקיות" מחייב שסמכותו של בית הדין הרבני לדון בהסכמת בעלי הדין בסכסוכים ממוניים שאינם בגדר ענייני נישואין וגירושין, תעוגן בחקיקה מפורשת של הכנסת.

בית המשפט העליון הכיר בצורך של קבוצות רבות בקרב הציבור היהודי בישראל ליישב סכסוכים אך ורק בבתי דין הפוסקים על פי דין תורה. צורך זה משתלב בעקרון "הפלורליזם השיפוטי", לפיו מן הראוי שהמדינה תעמיד לרשות אוכלוסיות בעלות מאפיינים ייחודיים כלים ליישוב סכסוכים בדרך משפטית אלטרנטיבית המקובלת על קהילותיהם. בכך יש ביטוי לזכות היסוד לגישה חופשית לערכאות משפטיות, לרבות בתי הדין הדתיים.

בהתאם לכך מוצע, כי בתי הדין הדתיים בישראל הפועלים מכוח חוק ראשי שיוחד עבורם ושדיניהם מתמנים על פי חוק, יוסמכו במפורש לדון בבוררות בהסכמה. אין זה מן הנמנע להחיל את החוק גם על בתי הדין של העדות הנוצריות המוכרות בישראל לפי חוק, אך נראה לכאורה כי גם ללא הסדר מפורש בחוק הם מוסמכים לדון כבוררים, מאחר ואין חוק המסדיר את ייסודם ומינוי דיניהם.

אופן הפניה אל בית הדין הדתי, כפי שמוצע להסדירו בהצעת חוק זו, מבטיח כי בית הדין הדתי ידון רק בסכסוך אשר כל הצדדים הנוגעים בדבר מסכימים במפורש, בכתב, לדיון בפני בית הדין. הצעת החוק לא נועדה ל"כפיה דתית". ההצעה אינה מסמיכה את בתי הדין הדתיים לתת עיצום דתי, כמו "כתב סירוב" או חרם דתי נגד צד נוגע בדבר שאינו מסכים להתדיין בפני בית הדין. מצד שני, הדין הדתי – לפחות דין תורה – מצריך כי בעל-דין ימצה את האפשרות להתדיין על פי הדין הדתי בטרם פנייתו אל ערכאות אזרחיות, ולשם כך יינתן לו "היתר בית דין". מן הראוי לכבד בעלי דין דתיים המקפידים לקבל "היתר בית דין" כאמור בטרם פניה מצדם לערכאות אזרחיות, ולהסדיר עבורם את האפשרות לקבל היתר זה מבית הדין, ובלבד שלא יכלול עיצום דתי.

הצעת חוק זו, בשונה מהצעות חוק קודמות שעסקו בעניין, מוציאה מתוכה במפורש (בפסקה 3 להגדרת "עניין אזרחי") את האפשרות כי בית הדין יוכל לדון במסגרת של בורות בענייני רכוש הכרוכים בגירושין או בעניין אחר של מעמד אישי, אשר לבית דין דתי קיימת לגביו סמכות שיפוט ולו בהסכמה (כגון סעיף 9 לחוק שיפוט בתי דין רבניים). הדבר נעשה כדי לגבש הסכמה רחבה, ולהימנע ממחלוקת ציבורית באשר להרחבת סמכויות בתי הדין הדתיים בענייני גירושין.

השאלה אם עדיף לתת לבתי הדין הדתיים לדון בהסכמה בסכסוך אזרחי ב"סמכות בוררות" או ב"סמכות שיפוט", היא שאלה מורכבת שיש לה פנים לכאן ולכאן. הצעה חוק זו מתייחסת לסמכות של בוררות, מאחר ועל פני הדברים נראה כי לגביה יקל לגבש הסכמה רחבה. יחד עם זאת, לכל סוג של סמכות יש יתרונות וחסרונות, ואלו יידונו בפרוטרוט ובכובד ראש בוועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת, מתוך מגמה שסוג הסמכות שיוחלט לגביו יגובש בהסכמה רחבה ככל האפשר.

הצעת החוק מעגנת בחקיקה את המצב הנוהג ממילא בבתי הדין הרבניים, ולפיכך לא תידרש תוספת תקציבית לצורך יישום החוק בבתי הדין הרבניים. באשר לבתי הדין השרעיים ובתי הדין הדרוזים, נראה כי אין מדובר במספר רב של תיקים שיבואו לטיפולם, וגם לגביהם לא תידרש תוספת תקציבית.

הצעות חוק דומות בעיקרן הונחו על שולחן הכנסת השש-עשרה על ידי חברת הכנסת גילה פינקלשטיין (פ/3037), על שולחן הכנסת השבע-עשרה על ידי חבר הכנסת זבולון אורלב (פ/144/17) ועל שולחן הכנסת השמונה עשרה על ידי חברי הכנסת משה גפני ואורי מקלב (פ/308/18) על ידי חבר הכנסת דוד אזולאי (פ/1150/18) ועל ידי חבר הכנסת זבולון אורלב (פ/1388/18).

הצעת חוק זהה הונחה על שולחן הכנסת השמונה-עשרה על ידי חבר הכנסת זבולון אורלב (פ/2467/18).

הוגשה ליו"ר הכנסת והסגנים
והונחה על שולחן הכנסת ביום
י"ד בשבט התשע"ד – 15.1.14